

УДК 37.091.12:005.963:615:7

Мова Л. В.

МАЛЮНОК, ЗВУК, СПОНТАННИЙ РУХ – ОСОБЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ В АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНОМУ ПРОСТОРИ (у програмі підвищення кваліфікації з арт-терапії держ. зразку)

У статті розглянуто важливі аспекти розвитку творчого потенціалу особистості й розвитку креативності, а саме малюнок, звук і спонтанний рух, а також особливості їх поєднання в арт-терапевтичному просторі. Йдеться про значущість вираження емоцій, адже саме таким чином здійснюється знайомство з власними емоціями, їх прийняття. Важливою частиною навчального арт-терапевтичного процесу є робота з усвідомлення, де в тілі локалізуються різні емоції і пошуку їхнього співвідношення з рухами, що виражають ці емоції. Пропонується використовувати саме можливості людського тіла і мистецтва з метою вивільнення, самовираження, саморозкриття, пошуку, усвідомленості, розвитку рефлексії. Мистецтво дає змогу відчувати багатозаровість сприйняття реальності. Через імпровізаційну гру виникає можливість пізнати мінливість людської природи, її неоднозначність і невизначеність. Це і є свого роду освітня технологія.

Ключові слова: малюнок, звук, спонтанний рух, арт-терапевтичний простір, ритм, голос, танець, танцювально-руховий процес.

Вже більше десяти років громадська “Арт-терапевтична асоціація”, яка на сьогодні вже є Всеукраїнською, знайомить психологів із особливостями арт терапії. Арт напрям в психологічній роботі вже набув певної популярності й набирає обертів. Тому і в нашій країні, і в країнах світу активно досліджують можливості арт терапії, і все більше психологів обирають саме мистецтво як шлях допомоги людям при пошуках виходу з різних життєвих негараздів, станів, у ресурсно-творче і продуктивне життя.

Мета написання картини – не створення полотна – як би абсурдно це не звучало Мета, яка є зворотною стороною кожного справжнього витвору мистецтва, полягає в досягненні стану буття (підкреслено автором), стану піднесеної діяльності, більшого, ніж звичайний момент існування. [Картина] – всього лише побічний продукт цього стану, його слід, відбиток”. Це цитата з книги “Дух мистецтва” американського художника і викладача Роберта Генрі (1923) актуальна, на наш погляд, до сдня і для всіх видів мистецтва. Просто для одних людей найбільш доступна музична форма (вона діє на всіх і виключення надзвичайно рідкісні), для інших – це малюнок, для третіх – літературна ... А для когось – танцювальна ...

У танцювально-рухової терапії існує багато різних варіантів роботи, що починається від внутрішнього імпульсу, тобто моменту, коли рух народжується, завдяки уважному слуханню внутрішніх процесів і вільному вияву власної необхідності, при цьому спочатку воно може бути незначно по амплітуді і зусиллю, і зовні не дуже помітним. Все це дуже співзвучно з

принципом Василя Кандінського “про внутрішню необхідність”, яку він визначав як провідний принцип у всій сфері духовного життя. І саме Кандінський одним із перших заговорив про те, що поряд зі звичайною, відомою всім інтермодальною синестезією, тобто міжчуттєвими асоціаціями, існують і менш очевидні, але настільки ж важливі, інтрамодальні (внутрішні) синестезії. Це психологічні асоціації, що виникають між окремими компонентами всередині одного сенсорного матеріалу. Наприклад, Кандінський зазначив, що активний жовтий колір близький по емоційному впливу до активної, гострої фігури трикутника, а спокійний синій колір близький до спокійного кола і т.п. Художник говорив, чим гостріше кут, тим ближче він до межі тепла, і навпаки, з поступовим спаданням тепла після червоного прямого кута все сильніше тяжіння до холоду, аж до виникнення тупого кута в 150 градусів, типово синього кута, що є передчуттям кривої і має кінцевою метою коло [1, с. 172].

В. Кандінський залишився абсолютно непохитним у ствердженні про головну роль мистецтва в сфері духу.

Робота з голосом є ще одним з важливих аспектів розвитку творчого потенціалу особистості й розвитку креативності. Експериментування з такими якісними характеристиками голосу як висота, гучність, інтонація, плинність, уривчастість допомагають стати більш усвідомленими в тому, як людина презентує себе в соціумі за допомогою голосу. Сила звуку, чіткість, мелодійність, сінкопність, все це своєрідна діагностика. Наприклад, м'яко звучні звуки виробляють м'який ефект, а жорстке звучання має протилежний вплив. Людина називає м'які речі гладкими іменами, а тверді більш звучними (наприклад, “квітка” і “скеля”, “хутро” і “кремій” і так далі). Голосні грають велику роль в словах. Наприклад, “Е” й “І” – це звуки, що визначають жіночу якість м'якості, вишуканості, мудрості, краси і сприйнятливості, “О” і “У” – це вібрації, що характеризують чоловічу якість сили й експресії, голосна “А” – звук, що виражає досконалість, в якому зосереджені обидві ці якості.

Базою для нашого голосу є тіло і дихання, тому, працюючи з тілом, ми допомагаємо звільнитися голосу, працюючи з голосом, ми дозволяємо тілу стати вільніше, а рухам – різноманітніше.

Також можна спробувати дізнатися як звучать кольори... Яка їхня ритмопластика, форма, простір. Як звучать картини... Який звук і танець народжуються при їх розгляді. Головне – це звільнення внутрішньої енергії, спонтанності через взаємодію, гру, звучання, рух, дотики. Це можливість стати більш відкритими для сприйняття навколишнього світу по-новому, звільнити внутрішню силу і радість.

На сьогоднішній день в моїй практичній роботі психолога є декілька основних напрямків, серед яких важливе місце посідають поєднання символічного рівня (МАК та робота з візуалізаціями) з тілесним, руховим. Де через роботу з символами, образами відбувається запуск

трансформаційних процесів, які посилюються через дії тіла. А також багато працюю з техніками імпровізації. Де поняття ритму є значущою складовою. Ритм в танцювально-руховому процесі може бути, з одного боку, передумовою для координації, задаватися музичним супроводом і сприяти розвитку почуття причетності і солідарності, групової згуртованості. З іншого боку, ритм може бути нав'язливим і стримуючим моментом для вільного самовираження. Робота, спрямована на пошук свого власного ритму в процесі слухання себе, свого тіла, руху від внутрішнього імпульсу сприяє самовираженню та гармонізації особистості.

Саме тому особливу увагу ми приділяємо “руховим ритмам” (Movement Rhythms), які були запропоновані Рудольфом Лабаном, а саме: Impulse (імпульс), Impact (удар), Swing (свінг), Rebound (пружина), Continuous (без акценту, лінія), ці ритми мають три складові: Time (час), Weight (вага), Energy (енергія).

До занять ми часто включаємо тему “Я реальне, Я ідеальне”, попросивши виконати малюнки відповідно до назви, а на другому етапі роботи – знайти рухи (створити невеликі танцювальні композиції), які відповідали б малюнку “Я реального” та “Я ідеального”. Досвід показує, що найчастіше танець “Я реального” включає Continuous і Rebound. У танцях “Я ідеального” з'являються Impulse і рідше Impact.

Також найчастіше в імпровізаціях використовуються Continuous і Rebound, а робота над Impulse, Impact і Swing викликає певні труднощі. Наявність Impulse і Swing в руховому репертуарі свідчить, за нашими даними, про ініціативність та вміння використовувати Swing як підготовку до Impulse. Це супроводжується різними нюансами: наприклад, сприймання Swing як Rebound. Або створення Impulse певною частиною тіла (наприклад, тільки кисті рук) або однією половиною тіла (наприклад, тільки права частина що ініціює рух лише до центру). Проте, даний варіант роботи якраз спрямований на усвідомлення власних особливостей.

Rebound часто використовують студенти, яким складно виявляти ініціативу, що відповідно викликає труднощі при роботі з Impulse і Impact. Impact викликає ускладнення у тих, кому важко “ставити крапки над і” і говорити “ні”.

Рух Continuous характерний для багатьох людей, різниця лише в тому, що для одних – це провідний стиль існування, для інших – один з моментів розвитку, відпочинку.

Студенти почувають себе найбільш гармонійно, як правило, використовуючи у своєму репертуарі всі п'ять ритмів, чергуючи Continuous, Swing, Impulse і Impact, а Rebound використовуючи як відпочинок. Відчуття ритму і контрасту в композиції малюнка досягається такими виразними засобами як форма і фактура зображення, розташування предметів у просторі по горизонталі і вертикалі.

Ритм проявляється в чергуванні на картині повторюваних ліній, фарб,

плям, що може передавати спокій або напруженість зображення, швидкість або поступовість розвитку дії [3, с. 375-376]. Малюнки можуть включати як звивисті, так і прямі лінії. Перші зазвичай вказують на переважання емоцій над розумом і тісно пов'язані з фемінністю. Прямі лінії вказують на переважання раціонального початку і більш характерні для чоловіків. Тому, зображення зірки можна вважати символом мужності, квітки – жіночності. Намальована зірка може свідчити про наявність сили, характеризувати людину, що впевнено стоїть на ногах, а малюнок ембріона може вказувати на зв'язок з материнським світом, фізичним теплом і свідчити про уразливість і слабкість [1].

Як відомо, лінії мають свою виразну пластику. Вони можуть бути: плавні і переривчасті, чіткі і розмазані, пунктирні й судільні, тонкі й жирні, прямі й зігнуті. Безумовно, кожна з них може бути вираженням певного настрою або ж психологічного стану. Напрямок вгору може символізувати підйом або енергетичний потенціал, напрямок вниз – свідчити про занепад сил або зниження настрою (як варіант).

Таким чином, працюючи з ритмами, студенти отримують можливість самовираження, саморозкриття, пошуку, усвідомленості, розвитку рефлексії. Поступово відбувається поглиблене самопізнання, самоприйняття, гармонізація особистісного розвитку.

Також у своїй роботі ми спираємось на категорії руху, що є метафорами основних життєвих тем особистості.

У процесі танцю свідомість має самовираження, і виносить на поверхню, робить явними якість і специфіку конфліктів особистості, її характерологічні особливості. Різні категорії руху – простір, час, вага, плин – є метафорами основних життєвих тем особистості.

Простір – як багато місця ви дозволяєте собі зайняти в житті, у присутності інших людей? Наскільки відчуваєте “свій” простір? Як сприймаєте простір інших людей? Які зони простору власне освоєні і використовуються, а які – ні?

Ритм – який ритм більш органічний для вас? При якому ритмі – швидкому чи повільному – ви відчуваєте себе більш упевненим, більш усвідомленим, більш зляканим? Чи можете освоїти розмаїтість ритмів? І т.д.

Вага – наскільки ви відчуваєте свою вагу? А отже – опір, підтримку, зв'язок із землею? Чи можете довірити свою вагу, своє тіло в його взаємодії з гравітацією іншим людям?

Плин – наскільки спрямовані ваші рухи? Наскільки ви можете “тримати” мету, визначений ритм чи стиль руху? Як часто і які частини тіла “випадають” зі спрямованого руху? Як багато неусвідомленого хаосу в вашому тілі?

З чого зазвичай починається заняття з імпровізації під час навчання арт терапії? З ходьби по всьому простору залу, в якому ми працюємо, і має за мету певний (новий) рівень знайомства з оточуючим простором (навіть,

якщо цей простір вже знайомий).

Завдань декілька:

1. Звертати увагу на своє тіло і почуття, які виникають під час пересування простором залу:

– як саме ставляться на підлогу стопи під час ходи: з пальців, з п'яти, стопа усією поверхнею ставиться на підлогу;

– вага тіла розподіляється на всю стопу чи існує завалювання на зовнішню або внутрішню сторону стопи; стопи паралельні чи пальці ніг більше спрямовані назовні або закриті всередину;

– яка міра рухливості і усвідомленості використання суглобів;

– чи є відчуття центру і які особливості взаємозв'язків у тілі (основи LMA і BF).

2. Бути уважним і бачити інших людей у просторі (оскільки на першому етапі руху, як правило, у більшості учасників погляд спрямований на підлогу).

3. Намагатися утримувати баланс простору, що можливо лише за умови усвідомленого і точного вибору траєкторії власного пересування.

4. Точність і ясність намірів: використовуючи різні напрями і малюнки переміщення, пробуєчи швидкі зміни пересування в просторі і різний ритм, загальний для усієї групи (на першому етапі дуже часто відбувається рух по колу, якщо не акцентувати увагу на розширенні можливих варіантів і відхід від стереотипів).

Залежно від акценту на одну із поданих задач, подальший розвиток вправи може бути різним. Як правило, пропонується звернути увагу на те, що рух і переміщення можливі не лише у верхньому ярусі, а можна переміщатися на підлогу (використовувати нижній ярус) і середній (проміжний між підлогою і звичним рухом на ногах) ярус. При цьому знаходити найбільш природні (використовуючи суглоби і подовження чи скорочення тіла) варіанти переміщення з ярусу в ярус, продовжуючи свою подорож у просторі.

Ще один варіант розвитку ситуації – це рух у різному темпі і усвідомлення того, який з них є:

– найбільш звичним,

– в житті використовується вкрай рідко,

– найкомфортніший,

– найпродуктивніший.

Навіть у радянські часи будь-який варіант виробничої гімнастики завжди починався з ходьби на місці. І це було доцільно, оскільки ходьба активує стан стопи, включає в рух колінний і тазостегновий суглоби. У рух також включаються руки. І звичайно ж, добре б пам'ятати про зв'язне дихання.

Як людина ставить стопу в підлогу під час ходьби – це вже інформація про те, наскільки вона стійка на підлозі (та житті), чи відчуває комфорт у

власному хребті (стан “я – є”), вільний стан суглобів, м'язів (характеризує контакт з емоційною сферою та стійкість до стресів)...

Ноги нині болять у багатьох. І це незалежно від віку. В цілому нездоровий стан колін і тазостегнових суглобів зустрічається нині дуже часто. Це результат численних “розумних” занять з раннього дитинства, і того, що багато часу людина сьогодні проводить сидячи за столом на стільцях, де в колінних суглобах кут під 90 градусів ... Зі спілкування з людьми похилого віку можна зрозуміти, що їх основна позиція, що чим менше вони напружують і використовують свої суглоби, тим дбайливіше вони до них відносяться, тим краще і довше ті служитимуть.

А яким чином повинна вироблятися суглобна рідина, це питання з розряду риторичних ... Суглоби ж важливо тренувати так само регулярно, як і все тіло.

На питання, що первинно в організації руху людини, кістки або м'язи, найчастіше звучить відповідь, що звичайно ж це м'язи. Хоча спочатку рух організовують кістки і шари м'язів, що лежать поблизу до них. А зовнішні підключаються настільки, наскільки є необхідність їх включення. Для форми в тренажерних залах тренують саме зовнішні, оскільки це вважається красивим. Але, як відомо, красиво ще не означає розумно і корисно. І що прикро, серед танцюристів вкрай рідко зустрічаються грамотні тіла, тобто грамотно вибудовані, з розумінням якості руху. І серед психологів нечасто можна побачити, що є реальний свідомий контакт з власним тілом і вибудова.

Коли під час навчальних модулів я озвучую, що в тілі є гравітаційний центр, з цим усі згодні. Ми його знаходимо і активуємо.

Один із моїх улюбленіших варіантів – робота в парах, коли перший з партнерів має рухатися (іти, крокуючи уперед), а другий, поклавши долоні партнерові на тазові кістки, дати опір, намагаючись відчутно “заважати” противагою власного тіла пересуванню партнера. Певний час відбувається ця гра. Якимось чином обидва учасники таки знаходять власні “зони комфорту” наскільки це можливо в даній ситуації. Після чого в певний момент “утримуючий” відпускає партнера. А перший, відчувши повну свободу, продовжує рух у просторі, обираючи різні траєкторії, але не збавляючи швидкості, яка була в той момент, коли “відпустили”. І рухається до тих пір, поки рух не припиняється природнім чином (затуханням темпу).

Важливим є усвідомлення відчуття власного центру. Це відбувається завдяки протидії партнера. Оскільки реально запустити себе в дію по пересуванню у просторі, можна лише ініціюючи рух від гравітаційного центру. Тому, коли партнер опиняється в активному русі від власного центру і не має “додаткових перешкод”, рух тіла, кроки відбуваються з відчуттям “як на повітряній подушці”. Кроки швидкі, але без зайвої напруги, з відчуттям легкості в ногах і всьому тілі. Цей стан не є звичним. Але відпрацювавши з 3-4 партнерами, у людини залишається чітке

усвідомлення центру власного тіла, від якого дуже логічно може виникати активний природній рух.

Намагаюсь довести до стану усвідомлення, що добре б відчувати свій центр в житті кожну мить, будь це усвідомлено з фокусом уваги саме в цій точці тіла, або ж “автоматично”, коли людина дуже швидко реагує на почуття-повідомлення, що щось не так у взаємодії з простором (оточуючими, партнером по спілкуванню, психологічною атмосферою тощо).

Всі погоджуються з тим, що в тілі є центр, шість основних точок периферії й множинні взаємозв'язки (це основи Лабан-аналізу і І. Бартенієфф).

Але ось на фразі, що добре б жити і творити з власного центру (тіла), спираючись на почуття і відчуття, з розумінням, що голова може виступати як периферійна зона, що обслуговує центр, виникає значний опір...

Важливо зрозуміти, що тіло знаходить ресурс на всі дії, які робить. Будь то бажання творити або необхідність ридати, чи буде людина сумувати або танцювати-імпровізувати, ресурс на будь-яку дію знайдеться. Але якщо довго не слухати послання свого власного тіла про відпочити, розслабитися, не йти в якісь дії, (що суперечить знань мозку) то фінал може виявитися далеким від стану “в ресурсі”.

А якщо слухати тіло і з повагою ставитися до тієї інформації, яка надходить з цього рівня, то після відпочинку, слухання себе і розуміння власних бажань, тіло саме захоче активності, дії... можливостей і ресурсу виявиться багато. У тіла величезний ресурс і потужні компенсаторні можливості. Головне, що б в цей момент мозок, який начебто знає як правильно з точки зору “інформації-знань”, готовий був визнати свою непервинність, і що “начебто” ключове слово в даній ситуації. Я не кажу, що мозок не потрібен або не настільки важливий як тіло, я наполягаю на тому, що мозок не головний. Дуже важливо підтримувати взаємодію власного тіла та мозку на рівних.

Яким чином людині “бути живою” в сучасному світі? Передбачається бути вільним від болю, образ, стресу, всього того, що викликає “завмирання”. Людська психіка має таку структуру, яка, намагаючись захистити себе від ще більш сильного болю і ще більш важких розчарувань, блокує в пам'яті самі травматичні переживання, “відключає” найбільш вразливі фрагменти власного “я” і виходить з цілісного потоку життя.

Важливо пам'ятати, що відчуття та емоції живуть в тілі. Також в тілі живе багато історій, про які інколи людина не згадує по 25 років, або взагалі навіть не пам'ятає, що ця історія мала місце. І саме рух, танець дозволяють “відбутися”, проявитися різним історіям тіла, причому, якщо ситуація була досить травматична, танець (або рух тіла) дозволяють прожити її відносно безболісно. Це відбувається за рахунок того, що людина не “зависає” в стані який актуалізується, а рухається і дихає “відпускаючи”, завершуючи й

ідучи далі, в простір, де ситуація “відпрацьована”. Через рух відбувається проживання, відпускання, трансформація.

Ще Рудольф Лабан наголошував, що рух одночасно і впливає на внутрішній стан людини і піддається впливу цих станів. Рух виникає з внутрішнього імпульсу, і, в свою чергу впливає на внутрішні імпульси і загальний стан людини. Те, як ми рухаємося, відображає наші стани і почуття й одночасно впливає на них [2].

Важливою частиною навчального арт-терапевтичного процесу є робота з усвідомлення, де в тілі локалізуються різні емоції і пошуку їхнього співвідношення з рухами, що виражають ці емоції.

Пошуки починати завжди важливо з дихання, яке є основою життя. Наприклад, звичайне зв'язне (природне) дихання, використовуючи фізіологічні механізми, дає людині можливість відчувати потік життя в своєму тілі. Завдяки цьому, будь-яка людина може звільнити себе від непотрібного вантажу, який викликаний “завмиранням”, поживити свій внутрішній простір, активувати внутрішні енергії, наповнити його новими смислами, знайти цілісність. Механізми саморегуляції, активовані диханням, запускають перебудову всіх систем організму. Відбувається відновлення рівноваги у всіх сферах життя людини: фізичної, психоемоційної, соціальної.

Одна з найсильніших сторін танцювально-рухової терапії як методу є робота з невербальними стадіями розвитку, так як досвід цього періоду запам'ятовується тілесно і не оформлений в слова, тому через рух з'являється можливість увійти в зіткнення з цим раннім досвідом, усвідомити і змінити його, якщо буде потрібно.

Тому в ТРТ ми часто використовуємо роботу в нижньому ярусі. Наприклад, людина знаходиться на підлозі в положенні лежачі на спині, очі заплющені. Таким чином може починатися робота з відновлення стану довіри до світу ще в перинатальному періоді. Про це також можуть свідчити образи води і водоростей, які виникають у людини. Потім можуть відпрацьовуватись рухи стадії від 0 до 1 року (коли відбувається формування базової довіри до світу). Коли дитина ще лежить на спинці або на черевці і може здійснювати невеликі рухи. Виконуючи рухи ногами і руками подібно до тих, що характерні для немовля, людина згадує через тіло. Безумовно на розвиток в цей період дуже впливає невербальне спілкування з матір'ю. Відбиток на все життя відкладає те, як вона тримала, віддзеркалювала звуки, міміку, висловлювала своє ставлення до дитини. Тобто, якість невербального спілкування впливає не лише на розумовий розвиток дитини, а й на його емоційне життя в майбутньому.

Потім можна переходити і до періоду повзання, пропонуючи повзати стільки, скільки знадобилося для освоєння простору і дослідження меж своїх і зовнішнього світу, і до інших наступних етапів розвитку рухів тіла.

Значимість вираження емоцій через рух полягає в тому, що саме таким

чином здійснюється знайомство з власними емоціями, їх прийняття, а також розвиток психологічної здатності переживати власні почуття і приймати їх у інших.

Тому ми пропонуємо використовувати саме можливості людського тіла і мистецтва в цілях вивільнення, самовираження, саморозкриття, пошуку, усвідомленості, розвитку рефлексії.

Мистецтво дозволяє побачити і відчути багатозаровість сприйняття реальності. Те, як ти виглядаєш в очах інших, як одне й те саме явище може бути сприйнято в різних системах сприйняття. Через імпрровізаційну гру виникає можливість пізнати нескінченну мінливість людської природи, її неоднозначність і невизначеність. Це і є свого роду освітня технологія. Світ кожної людини і світ навколо нас багатозарові.

Використана література:

1. *Кандинский В. О духовном в искусстве / В. Кандинский // Избранные труды по теории искусства. – Том 2. – Москва : Гилея, 2008. – С. 100-101.*
2. *Gean Newlove and Gohn Dolby. Laban for All. – New York, 2007. – 255 p.*

References:

1. *Kandinskiy V. O dukhovnom v iskusstve / V. Kandinskiy // Izbrannye trudy po teorii iskusstva. – Tom 2. – Moskva : Gileya, 2008. – S. 100-101.*
2. *Gean Newlove and Gohn Dolby. Laban for All. – New York, 2007. – 255 p.*

МОВА Л. В. Рисунок, звук, спонтанное движение – особенности сочетания в арт-терапевтической среде (в программе повышения квалификации по арт-терапии государственного образца).

В статье рассмотрены важные аспекты развития творческого потенциала личности и развития креативности, а именно рисунок, звук и спонтанное движение, а также особенности их сочетания в арт-терапевтическом пространстве. Идет речь о значимости выражения эмоций, ведь именно таким образом осуществляется знакомство с собственными эмоциями, их принятие. Важной частью учебного арт-терапевтического процесса является работа из осознания, где в теле локализуются разные эмоции и поиску их соотношения с движениями, которые выражают эти эмоции. Предлагается использовать именно возможности человеческого тела и искусства с целью высвобождения, самовыражения, саморозкриття, поиска, осознанности, развитию рефлексии. Искусство дает возможность почувствовать многослойность восприятия реальности. Через импровизационную игру возникает возможность познать изменчивость человеческой природы, ее неоднозначность и неопределенность. Это и есть своего рода образовательная технология.

Ключевые слова: *рисунок, звук, спонтанное движение, арт-терапевтический пространство, ритм, голос, танец, танцевально двигательный процесс.*

MOVA L.V. Picture, sound, spontaneous motion is features of combination in an art-therapeutic environment (in the program of the in-plant training on art therapies state standard).

The important aspects of development of creative potential of personality and development of kreativnosti are considered in the article, namely picture, sound and spontaneous motion, and also features of their combination in art therapies space. Speech goes about meaningfulness of expression of emotions, in fact just the same appearance is carry out an acquaintance with own emotions, their acceptance. By important part educational art therapies process there is work from an awareness,

where in a body different emotions are localized and to the search of their correlation with motions which express these emotions. It is suggested to utilize exactly possibilities of human body and art with the purpose of freeing, self-expression, samorozkrittya, search, realized, development of reflection. An art is given by possibility to feel multi-layeredness of perception of reality. Through an improvisation game there is possibility to get to know changeability of human nature, its ambiguousness and vagueness. It is the family educational technology.

Keywords: picture, sound, spontaneous motion, art therapies space, rhythm, voice, dance, dancing motive process.

УДК 377.3-057.21

Олефіренко Т. О., Маркусь І. С.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ: ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ РОБІТНИКІВ

Ретроспективний аналіз розвитку економіки в Україні протягом ХХ та початку ХХІ століття, дає підстави стверджувати, що безумовно потужним сектором вітчизняної економіки був і залишається аграрний, в якому тою чи іншою мірою постійно відбуваються технологічні прориви в методах та засобах обробки та селекційному відборі. Разом з тим, ті галузі промисловості, які були передовими за радянських часів, в 90-х роках ще продовжували давати споживачу більш-менш конкурентоспроможну продукцію, то з приходом ХХІ століття доступ на міжнародний ринок такій продукції закрили, так як, такі країни Європи як Велика Британія, Німеччина та Франція виробляють не тільки якісну, а й продукцію, яка задовольняє потреби сучасного споживача.

Причини такого занепаду промисловості вбачаємо не лише в економічних кризах, які час від часу накривають новою хвилею нашу країну, а й у застарілих підходах підготовки як кваліфікованого робітника так і інженера в цілому.

Разом з тим, більшість високо розвинутих країн таких як Японія, США, Велика Британія, Німеччина, Франція тощо, також переживали економічні та інші кризи, але подолали вони їх тільки тоді, коли зрозуміли, що підняти економіку можливо за рахунок модернізації виробничих ліній та підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Отже, можна сказати, що ВВП прямо пропорційно залежить від системи національної освіти в країні та гідної оцінки зі сторони держави фахівців, які готують спеціалістів потрібного профілю.

Ключові слова: економіка України, методики навчання, професійна освіта, дуальна освіта, дуальна форма навчання, інженер-педагог, професійно-технічна галузь, професійно-педагогічна компетентність.

Звичайно, щоб говорити про нові підходи в навчанні фахівців професійної освіти, потрібно проаналізувати реальний стан речей. Професійно-технічна освіта нашої держави регламентується Законом України "Про професійно-технічну освіту", який прийнятий у далекому 1998 році, а й відповідно всі під нормативні акти, не можуть мати ніякої сучасної моделі чи принципово нових підходів.

Ті професійно-технічні заклади, котрі готують кваліфікованого